עין משפט נר מצוה

עז א מיי' פכ"ד מהל' מכירה הל' ט סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רטז סעי' ו בהג"ה :

עח ב מיי' פי"ב מהל' טוען הלכה א ועיין במ"מ סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' קמא סעיף א וסעיף יח :

עט ג מיי' פכ"ד מהל' מכירה הלכה ג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רטז סעיף ז :

פ ד מיי' פ"ז מהל' כלאים הלכה ב ע"ש בכ"מ סמג לאוין רפ טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף נג :

דקמכחשי בארעא שיורי שייר,דאי לא שייר לימא ליה עקור (א)(אילנא) וזיל מכר אילנות ושייר קרקע לפניו פלוגתא דר"ע ורבנן: לר"ע דאמר מוכר בעין יפה מוכר, אית ליה, לרבנן לית ליה לר"ע אית ליה ואפילו לרב זביד דאמר אין לו ה"מ גבי שני לקוחות דא"ל כי היכי דלדידי לית לי באילנות לדידך נמי לית לך בקרקע אבל הכא מוכר בעין יפה מוכר לרבנן לית ליה ואפילו לרב פפא דאמר יש לו ה"מ גבי שני לקוחות דא"ל כי היכי דלדידך זבין בעין יפה לדידי נמי זבין בעין יפה אבל הכא מוכר בעין רעה מוכר. אמרי נהרדעי אכלן רצופין אין לו חזקה מתקיף לה רבא אלא מעתה האי מישרא דאספסתא במאי קני לה אלא אמר רבא מכרן רצופין אין לו קרקע א"ר זירא כתנאי א)כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות ר' שמעון אומר אינו כרם וחכ"א הרי זו כרם ורואין את האמצעיים כאילו אינן. ב)אמרי נהרדעי האי מאן דזבין דקלא לחבריה קני ליה משפוליה עד תהומא

מתקיף

דקא מכחשי · השרשים בקרקע וגם מעכבין את המחרישה ודאי אסיק אדעתיה לשייר לעצמו קרקע סביבות האילנות כדי שלא יוכל הלוקח לערער עליו ולומר כשיבשו אילנותיו עקור אילנותיך שקול וזיל דהא מזקי לארעאי : **לימא ליה** · כשייבש האילן : **מכר אילנות ושייר קרקע לפניו**. שפירש לו כן האילנות אני מוכר לך והקרקע אני מעכב לעצמי : **פלוגתא דר"ע ורבנן** · בין לרב זביד בין לרב פפא ובשני אילנות מיירי דבשלשה אילנות הכל מודים דקנה קרקע כדתנן סתמא בהמוכר את הספינה (לקמן דף פא·) ומוקמינן לה בגמ' כר"ע ומיהו רישא דקתני גבי שנים אין לו קרקע לאו ר"ע היא כדמוכח בשילהי המוכר את הבית (לקמן דף עב·) והתם פרשינן לה : **לר"ע דאמר מוכר בעין יפה מוכר אית ליה**. ללוקח מקום האילנות על הקרקע ליטע אחרים במקומן כשימותו: **לרבנן אין לו** · קרקע ואם ימותו לא יטע אחרים במקומן כדתנן סתמא הקונה שני אילנות לא קנה קרקע : **אפי' לרב זביד כו'** · כלומר דרב זביד נמי מצי למימר אליבא דר"ע ולא הויא מילתיה כתנאי אלא כדברי הכל : **ה"מ** · דקאמר רב זביד אין לו קרקע גבי ב' לקוחות כדפרישית לעיל: **לית לי באילנות** · לא בעצים ולא בפירות: **לית לך בקרקעות** · אפי' במקום האילן וכשייבש תעקרנו ותלך : **ה"מ** · דיש לו(ב) קרקע(ות) : **גבי שני לקוחות דאמר** · בעל האילנות לבעל הקרקע כי היכי דלדידך זבין בעין יפה מה שמכר לך מן הקרקע על מנת להיות הקרקע שלך עולמית היא ופירותיה : **אף לדידי זבין בעין יפה** · שאוכל פירות אילנותי לעולם שאם ימותו אטע אחרים תחתיהן דאין אדם חוטא ולא לו למכור לזה בעין יפה ולזה בעין רעה : **אבל הכא** · שעיכב לעצמו כל לגבי עצמו בעין רעה מוכר כדי לשייר לעצמו : **אכלן רצופין** · להני שלשים אילנות כגון שנטועין ט"ו בבית סאה אינה חזקה ואפילו אכלן כולן כל שלש שנים דלא אחזיק כדמחזקי אינשי דאין ראויין לקיים (ג) אלא לעקור ולשרש : **מתקיף לה רבא אלא מעתה** · כיון דמשום דנטועין מחוברין לא הויא חזקה : **האי מישרא** · ערוגה דאספסתא במאי קני לה הרי (ד) זרועה רצופה ואפ"ה אמרי' בריש פירקין דהוי חזקה ומיהו לאו אתקפתא מעליתא היא דהאי אורחיה והאי לאו אורחיה, האי מכחיש בארעא טפי והאי לא מכחיש טפי אלא רבא הוא דלית ליה האי סברא ובמילתא בעלמא הוא דמוקי להו לנהרדעי. וי"מ לפרש אכלן רצופין אינה חזקה שסופן לשרש אותן ולפזר נטיעתן שכן דרך אילנות לנטוע הרבה תחלה ביחד ואחר שגדלו מפזרים אותן הלכך לא הוי חזקה הואיל ולשרש קיימי ואין זו עיקר גידולן, וראיה לדבר דגבי נטיעות אשכחן י' לבית סאה ובאילנות אמרו ג' לבית סאה ועל כרחך נטיעות היו מתחלה והיו י' לבית סאה ואח"כ מיעטום לג' בבית סאה וכן דרך אספסתא כמו כן לזרעה הרבה ביחד רצופין כמו שעושין לכרישין וכרוב ואח"כ עוקרין אותן וממלא מהן ערוגה גדולה והיינו דפריך רבא אלא מעתה האי מישרא דאספסתא כו' כך נראה בעיני : **אלא אמר רבא** · אי אית לן למימר מידי ברצופין הכי אמרינן : **מכרן רצופין אין לו קרקע** · כגון שנטועין יותר מי' בבית סאה דהכא לא אמרי' הקונה שלשה אילנות קנה קרקע דאין זה שדה האילן,דלעקור ולשרש קיימא : **על פחות מד' אמות** · שאין בין שורה לשורה אלא ג' אמות אינו כרם והמביא זרע לשם אינו לוקה משום לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב) ומותרין באכילה : **האמצעיים** · שורה בין שתי שורות רואין כאילו אינה והוו להו שש אמות בין שורה לשורה ולעיל נמי גבי מכרן רצופין לרבנן רואין את האמצעיים כאילו אינן ודינן כמפורשין וגבי מכרן רצופין יש לו קרקע ולר"ש אין לו קרקע והיינו כתנאי ,דמילתא דרבא כתנאי היא כר"ש ולא כרבנן ובהמוכר את הספינה (לקמן פב:) מפרש כמה יהו מרוחקין יותר מד' אמות והכי הוי כרם : **קני ליה** · הלוקח לקרקע: **משיפולא עד תהומא**· שוליו (שמות כח) מתרגמינן שיפולוהי כלומר כל הקרקע (ה)משולי האילן דהיינו שפת הקרקע עד תהום של קרקע שאע"פ שדקל יחידי הוא ותנן דאפי' ב' אין לו קרקע ה"מ סביבות האילן הוא דאין לו כלום כמו שיש לג' ביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו אבל תחתיו דאילן מיהא אית ליה דכיון דאילן לפירותיו קונה להתקיים מקרקע זו גם אם ימות האילן יטע אחר במקומו ואשמעינן נמי דאין בעל השדה יכול לחפור תחת האילן אפילו למטה מאלף אמה :

מתקיף

דאי לא מצי למימר ליה עקור אילנך שקול וזיל · פירוש לכשייבש ובלאו טעמא דמכחשי ארעא אי לא משייר מצי א"ל עקור אילנא דעל כרחו לא יעכב האילן בשדהו ועוד שרוצה לזרוע מקום האילן : **מכר** אילנות ושייר קרקע · פ"ה דבב' אילנות איירי דבג' הכל מודין דקנה קרקע כדתנן בהמוכר את הספינה (לקמן דף פא·) ומוקי לה בגמ' כרבנן ודחי ומוקי לה אפי' כר"ע ולפי זה רישא דקתני שנים אין לו קרקע לא אתי כר"ע וכן מוכח בסוף המוכר את הבית (שם דף עב· ושם) דקתני הקדיש ג' אילנות ממטע י' לבית סאה כו' בזה אחר זה לא הקדיש את הקרקע ופריך (ו)מיניה אלימא רבי עקיבא האמר מוכר בעין יפה מוכר וכ"ש מקדיש פי' ואמאי בזה אחר זה לא הקדיש את הקרקע אלמא משמע דקנה אילן אחד נמי קנה קרקע ואין נראה לר"י דהא כיון דהא דתנן בהמוכר את הספינה (שם דף פא·) קנה ג' קנה קרקע מוקי נמי כר"ע א"כ לר"ע בשנים לא קנה קרקע דהכי משמע דוקא ג' קנה קרקע אבל ב' לא קנה קרקע לכך יש לפרש להא דשמעתין בג' אילנות ואע"ג דבעלמא בג' קנה קרקע שאני הכא דמיירי כגון שאין שם קרקע אלא לצורך האילנות ופירש בהדיא שמשייר הקרקע לעצמו (ז)או בשדה גדול' ואומר בפירוש שכל הקרקע משייר ולכ"ע לא קנה בגוף הקרקע כלום אלא למ"ד מוכר בעין יפה מוכר יכול ליטע אחר במקומו כשייבש וההיא דהמוכר את הבית ה"פ מני אלימא ר"ע ואליבא דרבנן דר"ש דסבירא להו מקדיש בעין יפה הוא מקדיש הא אמר מוכר בעין יפה הוא מוכר וכל שכן מקדיש ואלא רבנן ואליבא דר' שמעון דאמרו במקדיש הקדיש את כולן הרי אומר מוכר בעין רעה מוכר אבל מקדיש בעין יפה מקדיש וכיון דסבירא להו דכולי האי מקדיש בעין יפה (ח) ממכר דאפי' בור ודות שאין הקרקע צריך להם הקדיש כ"ש במקדיש את האילן שהקדיש את הקרקע הצריכה לאילן ואע"ג דבמכר לא מכר את הקרקע ומיהו אההיא דבתר הכי אי אפשר לפרש כן [דקאמר] אלא פשיטא ר"ש ואליבא דמאן אילימא אליבא דר"ע הא אמר מוכר בעין יפה מוכר כ"ש מקדיש ומ"מ יש לפרש בדוחק דפריך מסברא כיון דמוכר בעין יפה מוכר אית לן למימר דמקדיש כל שכן דיותר מעט בעין יפה מקדיש ובאילן אחד נמי הקדיש המקדיש את הקרקע אע"ג דבמכר לא קנה ועוד יש לפרש דלא מכח הקדש זה אחר זה דייק התם דבעין רעה מקדיש אלא דייק מדקתני הקדיש שלשה אילנות ממטע י' לבית סאה הרי זה הקדיש את הקרקע כולה לפיכך כשהוא פודה פודה לפי בית זרע חומר שעורים כו' ואי ס"ל דבעין יפה מקדיש אע"פ שהקדיש את הקרקע ואת האילנות בבת אחת הו"ל למימר דפודה וחוזר ופודה ופודה תחלה את האילנות בשויין וחוזר ופודה את הקרקע לפי בית זרע חומר שעורים כדאמר רב הונא בפרק יש בערכין (ערכין דף יד·) הקדיש שדה מלאה אילנות כשהוא פודה פודה את האילן בשוויו וחוזר ופודה קרקע לפי בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף אלמא סבר רב הונא מקדיש כו' איתיביה ר"כ לרב הונא ופריך ליה מברייתא דהמוכר את הבית ומשני הא מני ר"ש היא דאמר בעין רעה הוא מקדיש והשתא מדקדק לקמן בפשיטות דכולה סוגיא דלקמן אליבא דרב הונא קיימא לטעמיה (ט) דאמרי' במס' ערכין (שם) בעין יפה הוא מקדיש : **אינן** כרם · ואין צריך להרחיק זרע ד' אמות אלא שלשה טפחים כעין (י)כרם יחידי ולענין מי שנטע כרם ולא חיללו דאינו חוזר מן המלחמה :

קני

מבנה

ב' הלכות עם מבנים דומים:
נהרדעי פותחים
ואח"כ מתקיף לה רבא ואח"כ רבא
אומר דינו

נושא

רבינו גרשום

אבל אילנות דמכחשו בארעא . שרשים ואין יכול לזרוע תחתיהם מפני שענפין מעכבין מימי המטר שלא ירד עליהן כיון דקא מכחשי ודאי שייר לעצמו מקום האילנות : לר' עקיבא. מכר לו נמי מקום האילנות ואפילו לרב זביד דאמר לעיל להיכא דמכר לשנים שדהו זה החזיק באילנות וזה החזיק בקרקע אין לו לבעל האילנות כלל בקרקע · הני מילי גבי שני לקיחות דהאי טעין לי מכר הקרקע והאי טעין לי מכר האילנות משום הכי אין לו דמצי למימר לו בעל הקרקע לבעל האילנות כי היכי דלדידי כו'. אבל הכא להיכא דמכר אילנותיו לחד ושייר בקרקע לפניו ודאי מודה רב זביד דיש לו קרקע מקום אילנות דמוכר בעין יפה מוכר ורבנן דפליגי על ר' עקיבא סברי לית ליה ואפי' לרב פפא דאמר לעיל יש לו הני מילי גבי שני לקוחות דמצי למימר ליה בעל האילנות לבעל הקרקע כי היכי דלדידך בעין יפה מכר דלא שייר קרקע לפניו לדידי נמי בעין יפה מכר לי מקום האילנות. אבל הכא היכא דשייר קרקע לפניו מוכר בעין רעה מוכר ולא גמר ומקנה ליה מקום האילנות : אכלן . הני אילנות רצופין . כגון שהיו נטועין בבית סאה אחת ט"ו אילנות דדינייהו להיות י' ותו לא. אינה חזקה דמצי למימר ליה מערער לא החזקת כשאר חיזוקין של אחרים : האי שדה נטועה מישרא דאספסתא. ערוגה מלאה אספסתא שרצופין הן זה עם זה במאי קני ליה : מכרן רצופין . שהיו נטועין יותר ממטע עשרה לבית סאה אין לו ללוקח קרקע דחשוב הוא כיער מה יער לא מכר אלא לעצים האי נמי לא מכר אלא לעצים : שדה כרם . הנטוע על פחות מד' אמות דבין גפנה לגפנה ליכא ד' אמות כדי עבודת הכרם אינו כרם ומותר להביא זרע אחר לשם ואינו עובר. וחכ"א הרי זה כרם ודומין הגפנים אמצעים כאינן הכא נמי סבירא להו לחכמים שרואין אותן שעודפין על מטע י' לבית סאה כאילו אינן ומכר לו את הקרקע ור' שמעון ס"ל כרבא והיינו כתנאי : משיפולי אילן . היינו מקום תפישת השרשין ועד התהום כל אותו קרקע מכר לו והיינו מדה בינונית של אילן דאי אמרינן קנה בקרקע ברוחב הענפים היינו יותר מדאי ואי אמרינן לא קנה אלא כנגד עובי קורות האילן היינו מעט מדאי אבל משיפוליה היינו מעט יותר מעובי קורות האילן ופחות מרוחב הענפים ובהכי קני ליה בקרקע :

מתקיף

הקונה דקל
קונה הקרקע
שתחתיו

מסורת הש"ס

א) כלאים פ"ה מ"ב עירובין ג: לקמן פב· קב:
ב) ערכין יד: :

הגהות הב"ח

(א) גמ' עקור אילנך שקול וזיל : (ב) רשב"ם ד"ה ה"מ דיש לו קרקע: (ג) ד"ה אכלן וכו' לקיים כך אלא :(ד) ד"ה האי מישרא וכו' הרי זו זרועה רצופה וכו' ואחר שגדלו קצת מפזרים : (ה) ד"ה משיפולא וכו' כל הקרקע משולי האילן: (ו) תוס' ד"ה מכר וכו' ופריך מני אילימא ר"ע: (ז) בא"ד או בשדה גדול כ"כ פי' בשדה שיש בו שלשה אילנות דיש לו קרקע מ"מ כשאמר בהדיא דמשייר הקרקע ותנאי זה לא בעינן דבלא תנאי נמי אין לו יותר מתחתיהן לפיכך כשהתנה ושייר לעצמו לטפויי אתי ושייר לעצמו אף תחתיהן וכן אגב דרך ואגב ע"מ שהדיוטא עליונה שלי בפ' המוכר את הבית דף סג וסד איתא דתנאי שלא לצורך לטפויי מילתא אתי : (ח) בא"ד בעין יפה ספי ממכר דאפילו וכו' כ"ש במקדיש אילן כצ"ל ותיבת את נמחק : (ט) בא"ד לטעמיה דאמר במסכת ערכין : (י) ד"ה אינו וכו' כעין גפן יחידי וכו' מן מערכי המלחמה :